

Ocena dorobku naukowego i organizacyjnego dr Pauliny Zydorowicz w związku z postępowaniem o nadanie jej stopnia doktora habilitowanego.

Sylwetka habilitantki

W czerwcu 2004, Pani dr Paulina Zydorowicz uzyskała tytuł zawodowy magistra filologii angielskiej w Instytucie Filologii Angielskiej, na Wydziale Neofilologii, Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu na podstawie pracy pt. *The acquisition of Polish phonotactics by English learners of Polish* [Przyswajanie fonotaktyki polskiej przez anglojęzycznych użytkowników języka polskiego], pod kierunkiem prof. dr hab. Katarzyny Dziubalskiej-Kołączyk. W 2009 roku, uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie językoznawstwa w tej samej jednostce i pod kierunkiem tej samej promotorki na podstawie rozprawy doktorskiej pt. *English and Polish morphonotactics in first language acquisition* [(Mor)fonotaktyka języka angielskiego oraz polskiego w procesie nabywania języka ojczystego].

Jak z tego wynika, zainteresowania naukowe Habilitantki od początku skupione były wokół zagadnień fonotaktyki i mofonotaktyki. Jednak podejście Habilitantki do tych zagadnień przybiera wraz z Jej rozwojem naukowym coraz bardziej wieloaspektowy i interdyscyplinarny charakter. W swojej pracy badawczej Habilitantka sprawnie porusza się w kilku dziedzinach i gałęziach językoznawstwa, poczynając od fonetyki (również eksperymentalnej), fonologii, i akwizycji języka, a na korpusologii, psychologii rozwojowej dzieci, socjolingwistyce i psycholingwistyce kończąc. Przy czym należy podkreślić, że badania empiryczne z każdego z tych działów językoznawstwa wymagają od badacza niezwykle rozbudowanego warsztatu i często różnych metodologii. Dlatego, choć główne zainteresowanie fonotaktyką pozostaje w pracy naukowej Habilitantki niezmiennie, konieczność opanowania metod badawczych w ramach fonetyki akustycznej, statystyki, badań korpusowych czy eksperymentów psycholingwistycznych i nieustanne poszerzanie perspektyw badawczych robią ogromne wrażenie i wzbudzają podziw. Przy czym jakość badań i publikacji, mimo tak szerokiej perspektywy, pozostaje na najwyższym poziomie.

Habilitantka jest zatrudniona na Wydziale Anglistyki Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu od 1 kwietnia 2009, wtedy jeszcze Instytucie Filologii Angielskiej.

Ocena osiągnięcia naukowego

Jako osiągnięcie wynikające z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1211) habilitantka wskazała monografię pt. *Polish (Mor)phonotactics in first language acquisition, connected speech and cluster processing [Mor(fonotaktyka) języka polskiego w procesie nabywania języka ojczystego, mowie łączonej oraz przetwarzaniu zbitek.]*.

Niniejsza monografia jest wieloaspektowym empirycznym studium fonotaktyki języka polskiego. Z natury rzeczy badania fonotaktyczne dotyczą wzorców i zachowania zbitek spółgłoskowych w sylabie i słowie. Język polski od lat jest w centrum uwagi badań fonotaktycznych ze względu na bogaty inwentarz fonotaktyczny, przejawiający się w różnorodności kombinacji segmentów (element substancyjny), jak i w ich rozbudowanej strukturze (element formalny). Dodatkowe poszerzenie tego pola badawczego o aspekty relacji między fonologią a morfologią, czyli wątek morfonologiczny, nadaje tej monografii i ujętym w niej badaniom potencjał znaczącego wkładu w rozwój językoznawstwa. Głównymi wątkami empirycznymi w niniejszej pracy są rozwój języka ojczystego u dzieci, mowa spontaniczna dorosłych i przetwarzanie języka. Do opisu formalnego omawianych zjawisk i rezultatów badań, jak i testowania hipotez, Autorka przyjęła model teoretyczny Fonologii Naturalnej.

Praca rozpoczyna się o kilku bardzo celnych uwag na temat mechanizmów determinujących fonotaktykę, zauważając, że np. zasada sonorności, choć obecna w większości ujęć teoretycznych nie może być jedyną siłą sprawczą w odniesieniu do obserwowanych faktów lub chociaż tendencji językowych, pomijając to, że ta zasada ma niewiele do powiedzenia w odniesieniu do parametrycznych różnic międzyjęzykowych polegających na decyzji dopuszczenia do istnienia zbitek, a tym bardziej ich gramatycznie usankcjonowanych rozmiarów.

Autorka przyjmuje ogólne założenie teoretyczne, wywodzące się z Fonologii Naturalnej i mające silnego współczesnego reprezentanta w postaci modelu Beats and Binding (Bitów i Wiązań) zaproponowanego przez Dziabalską-Kołaczyk (2002), że wzorce fonotaktyczne powinny być rozpatrywane przede wszystkim jako tendencje. Zaś narzędziem do pomiaru tendencji fonotaktycznych jest Zasada Audiodystansu Netto (Net Auditory Distance). Za pomocą obu zasad, tj. sonorności oraz audiodystansu można nie tylko określić czy charakter danej zbitki jest nacechowany, a przez to niepreferowany, czy też nienacechowany, a przez to preferowanych w językach. Dodatkowo, można w pewien sposób linearny określić stopień nacechowania danych zbitek przy pomocy zespołu parametrów odnoszących się do miejsca

artykulacji, sposobu artykulacji i różnicy między obstruentami a sonorantami, czyli elementem sonorności.

Jak wspomniano powyżej, rozszerzenie badań nad fonotaktyką o struktury powstałe pod wpływem działania morfologii (afiksacji) jest ważnym dopełnieniem całości obrazu istniejących zbitek spółgłoskowych w j. polskim. Powstaje tu tylko jedno istotne pytanie, a mianowicie do jakiego stopnia zbitki powstałe pod wpływem operacji morfologicznych mogą wejść w zakres zainteresowania opisu fonologicznego. Wydaje się, że istnieje granica między typami procesów morfologicznych, która sprawia, że część złożzeń musi podlegać opisowi fonologicznemu (por. morfologia nieanalityczna / syntetyczna), a część, podobnie jak incydentalne złożenia wynikające z operacji składniowych, powinna być wyłączona z opisu fonologicznego, przynajmniej w sensie badania preferencji.

Zarysowane powyżej zagadnienia omówione są szczegółowo w rozdziałach pierwszym i drugim. Są to doskonale napisane wstępy zarówno do ogólnych zagadnień i zakresu badań fonotaktycznych ze szczególnym uwzględnieniem badań nad językiem polskim jak i synteza wybranych formalnych modeli opisu fonotaktyki jak i morfotaktyki. Mamy tu zgrabne omówienie źródeł złożzeń spółgłoskowych w językach indoeuropejskich jak i globalny rozkład języków pod względem występowania struktur sylaby o zróżnicowanym stopniu złożoności. Pomocne wydaje się też użycie szeregu zestawień w odniesieniu do sonorności i teorii naznaczoności (markedness). Przegląd formalnych opisów fonotaktyki polskiej wydaje się nieco skrótowy ale w granicach przyzwoitości. Dużo bardziej szczegółowe odniesienia teoretyczne zawarte są w rozdziale drugim, gdzie Autorka skupia się głównie na przedstawieniu wybranego przez siebie modelu, tj. Fonologii Naturalnej i jej najnowszych wariantów, np. teoria Bitów i Wiązań, jednocześnie oferując bogaty przegląd polskich danych językowych dotyczących zarówno fonotaktyki jak i morfonotaktyki i wpływu poszczególnych aspektów tego rozróżnienia na preferencje i kształt zarówno zbitek jak i słów. Na koniec rozdziału przedstawiona jest typologia zbitek w języku polskim, wyróżniająca nie tylko fonotaktykę i morfonotaktykę ale też, w ramach tej ostatniej, wyszczególnia rolę fleksji w odróżnieniu od derywacji oraz procesy konkatenacyjne od niekonkatenacyjnych. Rozdział kończy się postawieniem szeregu pytań badawczych wywiedzionych z przedstawionej typologii a dotyczących relacji między kategoriami zjawisk a ich występowaniem w różnych typach zbitek. Zarysowuje się tu również ogólny cel jakim jest systematyzacja inwentarza zbitek według trzech kategorii: a) czystej fonotaktyki, b) współwystępujących zjawisk fono- i morfonotaktycznych, oraz c) czystej morfonotaktyki.

Rozdział trzeci jest doskonałym i bogato opartym na literaturze przygotowaniem gruntu pod rozdziały badawcze 4-6. Autorka oferuje przegląd wybranych badań fonotaktycznych opartych na kilku językach i odnoszących się do relacji między fonotaktyką a akwizycją języka pierwszego, mową spontaniczną oraz przetwarzaniem języka. W przypadku pierwszych dwóch dziedzin, chodzi głównie o procesy upraszczania zbitok. Rozdział ten zawiera też szereg hipotez i pytań badawczych mających podlegać weryfikacji w rozdziałach empirycznych. Głównie chodzi o hipotezy dotyczące przewidywanej częstotliwości występowania uproszczeń i substytucji w zbitkach w odniesieniu do parametrów sonorności, Zasady Audiodystansu Netto oraz informacji morfologicznych w wyżej wymienionych trzech obszarach badawczych. Celem ogólnym jest też rozpoznanie i charakterystyka obrazu dynamiki fonotaktyki w użyciu języka.

Pierwsze badanie empiryczne (rozdział czwarty) polegało na poddaniu zaawansowanym testom statystycznym (model mieszanej regresji logistycznej) danych odnoszących się do zachowania zbitok spółgłoskowych pobranych z korpusu mowy dziecięcej języka polskiego w bazie danych CHILDES. By tego typu badanie mogło być zrealizowane, konieczne było żmudne otagowanie danych pod względem parametrów koniecznych do zastosowania testów statystycznych. Dane pochodziły od czworga dzieci w wieku 1;07 do 3;02 i otagowano je pod względem pozycji zbitki w słowie, jej długości, jej relacji do statusu jak i dystansu między spółgłoskami względem zasady sonorności jak i zasady Audiodystansu Netto, obecności granicy morfologicznej, długości słowa oraz jego frekwencyjności. Większość zbadanych relacji popiera hipotezy związane z tendencjami do upraszczania i preferencjami. Ciekawym, i nieco zagadkowym efektem tych badań było odkrycie tendencji odnoszącej się do zbitok wewnątrz słowa, gdzie nieco wbrew oczekiwaniom, preferowane zbitki ulegały uproszczeniom częściej niż niepreferowane w świetle modelu NAD. Najmniejszą istotność statystyczną odnotowano dla parametrów długości słowa i jego złożoności morfologicznej. Dodatkowe badania statystyczne prowadzą do konkluzji, że zarówno zasada sonorności jak i NAD są ważnymi czynnikami odgrywającymi rolę w upraszczaniu zbitok spółgłoskowych w kontekście akwizycji języka. Intrygujące wyniki dotyczące preferowanych zbitok wewnątrz słowa zasługują na dalsze badania na większej ilości uczestników, a w przypadku potwierdzenia, powinny się stać podstawą pewnego wyjaśnienia teoretycznego w ramach wybranego modelu fonologicznego.

Problem tendencji w upraszczaniu zbitok spółgłoskowych w użyciu języka, podjęty jest również w rozdziale piątym, gdzie w centrum uwagi znalazły się uproszczenia w kontekście mowy spontanicznej dorosłych użytkowników języka polskiego. Jest to bardzo ciekawy pomysł polegający na zastosowaniu podobnych metod badawczych do wspomnianych wcześniej danych akwizycyjnych, co stwarza ogromne pole do badań porównawczych. Tak więc, mamy tu badanie

oparte na korpusie ze *Słownika wariantywności fonetycznej współczesnej polszczyzny* (Madelaska 2005). Badanie obejmowało znacznie więcej, bo 30 uczestników i polegało na podobnym otagowaniu danych dla celów analiz statystycznych. W większości, hipotezy Autorki znalazły swoje potwierdzenie. Jeżeli chodzi o niezgodność wyników z hipotezą nr 3, mówiącej o założonym rzadszym występowaniu uproszczeń w kontekście złożoności morfologicznej powodem może być wysoki stopień niepreferowalności fonologicznej. Na przykład, formy czasu przeszłego typu *plótl, szedł* generują silnie niepreferowane zbitki w tym miejscu w słowie. Generalnie, wyniki obydwu analiz statystycznych są dość optymistyczne jeżeli chodzi o relację między występowaniem uproszczeń a preferencjami wynikającymi zarówno ze zmiennej NAD jak i sonorności. Ciekawym wynikiem tych badań jest konstatacja, że preferencje stosowanej skalarnie dają nieco odmienne wyniki od uproszczonego podziału binarnego na preferowane i niepreferowane zbitki, co pociąga za sobą zawsze jakiejś formy arbitralnej decyzji odnośnie punktu odcięcia (podziału).

Dopełnieniem poprzednich badań skupiających się na uproszczeniach grup spółgłoskowych jest badanie psycholingwistyczne zawarte w rozdziale szóstym, w którym Habilitantka koncentruje się na przetwarzaniu zbitki z uwzględnieniem różnic między prostymi i morfologicznie złożonymi zbitkami. Podjęcie tego tematu jest ze wszech miar uzasadnione w tej monografii, chociażby ze względu na czasami dwuznaczne wyniki badań w odniesieniu do wpływu granic morfologicznych na obserwowane procesy fonotaktyczne. Pierwsze badanie zaproponowane przez Autorkę polegało na grze językowej, w której uczestnicy poproszeni zostali o rozbiecie inicjalnej zbitki zawierającej trzy spółgłoski poprzez wstawienie samogłoski /a/. Zbitki te były albo leksykalne albo zawierały granicę morfologiczną. Uzyskano wynik wykazujący różnicę 10% odnośnie częstości rozszczepienia form morfologicznie złożonych w miejscu występowania granicy morfemów, co Autorka zinterpretowała jako potwierdzenie hipotezy, że to właśnie w miejscu granicy między morfemami częstsze rozbiecie powinno stanowić o obecności wrażliwości na obecność granicy morfologicznej. Drugie badanie polegało na pomiarach czasu reakcji w przetwarzaniu różnych konfiguracji odnośnie obecności granicy lub zbitki spółgłoskowej. Tu wyniki zdają się sugerować, że nie ma istotnej różnicy w przetwarzaniu zbitki spółgłoskowych w zależności od obecności granicy morfologicznej.

Podsumowując, monografię dr Pauliny Zydorowicz pt. *Polish (Mor)phonotactics in first language acquisition, connected speech and cluster processing* oceniam bardzo wysoko pod wszelkimi względami. Od strony formalnej, praca jest doskonale zaplanowana, a prezentacja pod względem klarowności i poprawności językowej i redakcyjnej stoi na najwyższym poziomie. Struktura pracy przejrzysto odzwierciedla istotę zaprojektowanych badań. Autorka

wykazuje się doskonałą znajomością literatury i umiejętnościami analitycznymi oraz zdolnością do przedstawiania jasnych syntez. Od strony badawczej, mamy tu do czynienia z bardzo szeroko zakrojonymi działaniami w kilku działach językoznawczych wymagających nie tylko wiedzy ale i praktycznych umiejętności jeżeli chodzi o projektowanie badań eksperymentalnych, użycie korpusów danych i zaawansowane analizy statystyczne. Autorka swobodnie porusza się w teorii fonologii, ale też w problematyce akwizycji pierwszego języka, mowy łączonej dorosłych użytkowników jak i w obszarze psycholingwistyki. Potrafi zaplanować i przeprowadzić badania empiryczne prowadzące do pozyskania odpowiedzi na stawiane pytania badawcze. Wszystkie te cechy nie tylko świadczą o szerokim warsztacie naukowym Habilitantki ale przede wszystkim są dobrym prognostykiem jeżeli chodzi o Jej przyszłą opiekę naukową nad młodymi językoznawcami.

Ocenianą monografię należy uznać za znaczącą pozycję w ogólnym dorobku naukowym Habilitantki. Książka ta stanowi istotny wkład w rozwój nauki, znacząco rozszerzając naszą wiedzę na temat (mor)fonotaktyki języka polskiego.

Ocena pozostałych osiągnięć naukowych

Publikacje. Habilitantka jest autorką czterech publikacji przed uzyskaniem stopnia doktora oraz autorką lub współautorką 15 publikacji po otrzymaniu stopnia doktora. Dodatkowo, a dwie kolejne zostały przyjęte do druku i zapewne już się ukazały. W większości są to publikacje współautorskie. Należy jednak podkreślić sporo walorów tych publikacji. Po pierwsze, ukazały się albo w znaczących wydawnictwach zachodnich, albo w wysoko punktowanych czasopismach. Kilkukrotnie, artykuły z udziałem Habilitantki ukazały się w prestiżowym wydawnictwie Routledge. Natomiast z czasopism, na uwagę zasługują *Folia Linguistica Historica*, *Poznań Studies in Contemporary Linguistics*, *Studies in Polish Linguistics* czy *The Phonetician*. Współautorstwo artykułów naukowych nie umniejsza zasług Habilitantki, gdyż świadczy o niezwykle cennej umiejętności pracy w zespołach badawczych, a nierzadko natura badań wymaga wsparcia zespołowego. Jak zaznaczyłem wcześniej, Habilitantka porusza się w wielu gałęziach językoznawstwa i jej udział w publikacjach współautorskich jest jak najbardziej uzasadniony. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt publikacji wspólnych z niezwykle cenionymi naukowcami o ugruntowanej pozycji w dziedzinie językoznawstwa europejskiego a nawet światowego, takimi jak Profesor Wolfgang Dressler, Profesorka Katarzyna Dziubalska-Kołaczyk, czy Profesorka Jolanta Szypra-Kozłowska. W ostatnim okresie działalności naukowej Habilitantki nastąpił znaczny przyrost publikacyjny i poszerzenie perspektyw badawczych co zaowocowało również w ocenianej wyżej monografii.

Granty. Na szczególną uwagę i pochwałę zasługuje działalność w projektach grantowych jaką wykazuje Habilitantka. Była członkiem zespołów badawczych takich projektów krajowych i zagranicznych jak: *Internetowy korpus współczesnego, mówionego standardowego języka polskiego i gwary na obszarze Wielkopolski*, *Fonotaktyka i morfonotaktyka języka polskiego i angielskiego: opis, narzędzia i zastosowania*, czy *Evolution of consonant clusters in English*.

Udział w konferencjach naukowych. Habilitantka ma dość bogatą historię wystąpień konferencyjnych. Wzięła udział w kilkudziesięciu znaczących międzynarodowych konferencjach, takich jak, *Societas Lingistica Europaea*, *Manchester Phonology Meeting*, *Poznań Linguistic Meeting*, *La Phonologie de l'Anglais Contemporain*, *International Congress of Phonetic Sciences*, *International Child Phonology Conference*, czy *International Conference on Language Acquisition*. Jest to dorobek wyróżniający się pod względem jakościowym.

Podsumowując ocenę pozostałego dorobku naukowego dr Pauliny Zydorowicz należy stwierdzić iż podstawowe trzy filary działalności naukowej jakimi są publikacje, udział w konferencjach międzynarodowych z wygłaszanym referatem oraz działalność grantowa, w pełni spełniają wszelkie kryteria i wymogi stawiane na tym etapie oceny. Chciałbym podkreślić silne umiędzynarodowienie działalności Pani Doktor Zydorowicz, udział w licznych zespołach badawczych i nieustanne podnoszenie swoich kompetencji w wielu dziedzinach związanych z badaniami nad językiem. Dodatkowym dowodem na rosnącą pozycję Habilitantki w środowisku językoznawczym jest zlecenie jej recenzji wydawniczych przez wielu wydawców, w tym bardzo prestiżowych, np. *Multilingual Matters*, *Journal of Monolingual and Bilingual Speech*, *Studies in Second Language Learning and Teaching*, *Poznań Studies in Contemporary Linguistics*, *Routledge* oraz recenzji abstraktów na tak ważne konferencje naukowe jak *Societas Lingistica Europaea*.

Ocena dorobku dydaktycznego, organizacyjnego oraz osiągnięć w zakresie współpracy międzynarodowej.

Habilitantka od lat prowadzi zajęcia dydaktyczne w ramach studiów anglistycznych w UAM. Między innymi, prowadzi takie specjalistyczne przedmioty Wymowa, Sprawności zintegrowane, Gramatyka opisowa, Fonetyka i Fonologia, oraz seminaria licencjackie z zakresu fonotaktyki i psychologii rozwojowej dziecka. Wypromowała 19 prac licencjackich. Jest wysoko ocenianym pedagogiem w ankietach ewaluacyjnych przeprowadzanych wśród studentów. Brakuje co prawda opieki nad pracami magisterskimi, ale jest to często efekt polityki danego ośrodka związanej z chęcią utrzymywania wysokich standardów dydaktycznych poprzez

oferowanie seminariów magisterskich doświadczonym wykładowcom ze stopniem doktora habilitowanego lub tytułem profesorskim. Jednak, ilość wypromowanych prac licencjackich i wysoka ich ocena świadczą o potencjale Habilitantki i gotowości do prowadzenia rozpraw na wyższym poziomie, tj. magisterskich a nawet doktorskich.

Habilitantka udziela się organizacyjnie. Jest obecna w komitetach redakcyjnych czasopism oraz w komitetach organizacyjnych konferencji. Pełniła funkcję opiekuna roku oraz brała udział w komisjach egzaminacyjnych i rekrutacyjnych. Jest osobą odpowiedzialną za weryfikację sylabusów KRK w zakresie nauczania wymowy. Jest to dorobek bogaty, poparty również działaniami popularyzującymi naukę.

O współpracy międzynarodowej Habilitantki wspominałem już kilkakrotnie powyżej. Pragnę jedynie powtórzyć, że Jej działalność międzynarodowa i tworzenie rozległych kontaktów w kilku niejednokrotnie nieprzenikających się działach i środowiskach językoznawczych zasługują na najwyższą ocenę i z pewnością już wkrótce przyczynią się do kolejnych sukcesów badawczych Habilitantki.

Należy też podkreślić dbanie przez Habilitantkę o stały i dynamiczny rozwój pod względem nabywania nowych kompetencji zawodowych poprzez częsty udział w rozlicznych warsztatach, szkoleniach i stypendiach.

Konkluzja

Bogaty dorobek naukowy i organizacyjny oraz wysoka wartość naukowa oryginalnego osiągnięcia naukowego pozwalają mi stwierdzić, że spełnione zostały wszystkie warunki określone w art. 16 Ustawy z dn. 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki stanowiące podstawę do kontynuowania postępowania habilitacyjnego zmierzającego do nadania Pani dr Paulinie Zydorowicz stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk humanistycznych w dyscyplinie językoznawstwo.

Prof. dr hab. Eugeniusz Cyran

Lublin, 10 kwietnia 2021 r.

Katedra Językoznawstwa Porównawczego Angielsko-Polskiego

Instytut Językoznawstwa

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Al. Raławickie 14

20-950 Lublin